

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Białymstoku

LBI-4101-13-02/2012

P/12/193

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Białymstoku

ul. Akademicka 4, 15-267 Białystok

T +48 85 874 81 00, F +48 85 874 81 33

lbi@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/12/129 Wykonywanie zadań gmin dotyczących ochrony zwierząt
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontrolerzy	Tomasz Suchowierski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 84163 z dnia 15 października 2012 r. Piotr Żukowski, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 84178 z dnia 22 listopada 2012 r. Marek Żukowski, doradca ekonomiczny, upoważnienie do kontroli nr 84162 z dnia 15 października 2012 r. [Dowód: akta kontroli str.1-6]
Jednostka kontrolowana	Stowarzyszenie na rzecz Niesienia Pomocy dla Bezdomnych Zwierząt TEMPL 16-010 Wasilków, ul. Gajna 36.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Aldona Elżbieta Kulesza - Prezes Stowarzyszenia, Pełnomocnikiem Stowarzyszenia TEMPL jest Marek Kulesza. [Dowód: akta kontroli str.7-12]

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia:

- negatywnie¹ działalność Stowarzyszenia TEMPL w latach 2011-2012 w zakresie spełniania wymogów dotyczących decyzji i zezwoleń umożliwiających prowadzenie działalności oraz realizacji umów zawartych z gminami, z uwagi na:
 - prowadzenie działalności w zakresie wyłapywania bezdomnych zwierząt bez wymaganych zezwoleń wójtów gmin,
 - odławianie zwierząt, pomimo niezapewnienia im miejsca w schroniskach objętych nadzorem weterynaryjnym,
 - przedstawianie gminom podczas ubiegania się o zlecenie usług wyłapywania zwierząt projektów umów oraz dokumentacji, z której wynikało, że Stowarzyszenie TEMPL prowadzi schronisko dla bezdomnych zwierząt (lub ma zapewnione miejsca w schronisku prowadzonym przez inny podmiot), podczas gdy faktycznie Stowarzyszenie TEMPL, ani wskazany podmiot nie prowadziły schroniska w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt i zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt²,
 - wskazywanie w umowach zawartych z gminami schroniska Stowarzyszenia TEMPL lub schroniska firmy KALA jako miejsca, gdzie trafią odłowione zwierzęta, podczas gdy podmioty te w czasie podpisywania umów nie prowadziły schroniska w rozumieniu art. 4 pkt 25 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt³;
- pozytywnie działalność kontrolowanej jednostki po 19 lipca 2012 r. w zakresie zapewnienia właściwych warunków bytowania zwierząt oraz opieki weterynaryjnej w schronisku w Sokołach, a także utrzymania dobrego stanu technicznego i sanitarnego tego schroniska.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna.

² Dz. U. z 2008 r. Nr 213, poz. 1342 ze zm., zwana dalej „ustawą o ochronie zdrowia zwierząt”.

³ Dz. U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 ze zm., zwana dalej „ustawą o ochronie zwierząt”.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Spełnianie przez wymogów formalnych, dotyczących decyzji i zezwoleń umożliwiających prowadzenie działalności w zakresie wyłapywania bezdomnych zwierząt i prowadzenia schronisk

Opis stanu
faktycznego

1.1. Stowarzyszenie zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego 12 marca 2010 r. jako stowarzyszenie nie posiadające statusu organizacji pożytku publicznego, mające siedzibę w Wasilkowie, przy ul. Gajnej 36. Celem działania Stowarzyszenia było m.in.: działanie na rzecz właściwego i humanitarnego obchodzenia się ze zwierzętami oraz zapewnienie im niezbędnych warunków bytowania, a także kształtowanie właściwego stosunku do zwierząt.

Ze statutu Stowarzyszenia TEMPL wynika, że swoje cele realizuje przez m.in.: współpracę ze schroniskami dla zwierząt, podejmowanie działań zapobiegających w zakresie ochrony zwierząt, organizowanie aukcji zwierząt ze schroniska oraz prowadzenie schronisk dla zwierząt.

[Dowód: akta kontroli str. 8-20, 102-105]

1.2. W okresie objętym kontrolą Stowarzyszenie TEMPL organizowało schroniska w miejscowościach Sieruciowce oraz Sokół:

- Schronisko w Sieruciowcach – w dniu 23 czerwca 2010 r. Stowarzyszenie TEMPL zgłosiło Powiatowemu Lekarzowi Weterynarii (dalej „PLW”) w Sokółce zamiar prowadzenia schroniska w Sieruciowcach. Decyzją PLW w Sokółce z 28 lipca 2010 r. schronisko zostało wpisane do rejestru podmiotów objętych nadzorem weterynaryjnym oraz nadano mu weterynaryjny numer identyfikacyjny (20113402). Podczas przeprowadzonej w dniu 27 maja 2011 r. kontroli PLW w Sokółce stwierdził, że na posesji, gdzie miało być zlokalizowane schronisko przebywa 5 dorosłych psów będących własnością właściciela posesji. Na posesji nie rozpoczęto żadnych prac związanych z budową schroniska. Decyzją z 15 czerwca 2011 r. PLW w Sokółce nakazał utwardzenie i ogrodzenie terenu schroniska, wykonanie pomieszczeń lub boksów dla zwierząt, wyodrębnienie pomieszczeń przeznaczonych m.in. do wykonywania zabiegów leczniczych i chirurgicznych, izolowania zwierząt chorych, przechowywania karmy i innych, wyposażenie schroniska w węzeł sanitarny, wybudowanie zbiornika na nieczystości sanitarne oraz nieczystości zwierzęce, a także zakazał przyjmowania zwierząt do schroniska do czasu wykonania prac wskazanych w decyzji. Podczas kontroli przeprowadzonej 4 października 2011 r. PLW w Sokółce stwierdził, że nakazane prace nie zostały wykonane. Decyzją z 19 października 2011 r. PLW w Sokółce zakazał prowadzenia przez Stowarzyszenie TEMPL schroniska dla zwierząt w Sieruciowcach i wykreślił podmiot z rejestru podmiotów objętych nadzorem weterynaryjnym. Zezwolenie na prowadzenie schroniska dla bezdomnych zwierząt w Sieruciowcach Stowarzyszenie TEMPL uzyskało od Wójta Gminy Nowy Dwór – decyzją z 30 września 2010 r. Z przekazanych przez Urząd Gminy w Nowym Dworze informacji wynika, że do dnia 12 listopada 2012 r. schronisko w miejscowości Sieruciowce nie rozpoczęło działalności.

[Dowód: akta kontroli str. 21-47]

- Schronisko w Sokółach – Wójt Gminy Sokół wydał 17 maja 2012 r. zezwolenie na prowadzenie schroniska w Sokółach. W dniu 23 maja 2012 r. Stowarzyszenie TEMPL zgłosiło do Powiatowego Lekarza Weterynarii w Wysokim Mazowieckiem zamiar prowadzenia schroniska w Sokółach. Po uzupełnieniu przez Stowarzyszenie TEMPL braków formalnych w zgłoszeniu, decyzją z 19 lipca 2012 r. PLW w Wysokim Mazowieckiem wpisał schronisko do rejestru podmiotów objętych nadzorem weterynaryjnym oraz nadał mu numer identyfikacyjny (20133401). Podczas pierwszej kontroli weterynaryjnej przeprowadzonej w dniu 1 sierpnia 2012 r. PLW stwierdził,

że obiekt nie jest w pełni przygotowany do funkcjonowania jako schronisko. Brakowało m.in. wyodrębnionych pomieszczeń do utrzymywania zwierząt zdrowych, w tym osobnych dla samców, samic i samic z oseskami, pomieszczeń do izolowania zwierząt chorych oraz separowania agresywnych. W trakcie kontroli na terenie posesji przebywały 24 psy będące według oświadczenia pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Marka Kuleszy jego własnością. Wskazane braki usunięto, a przeprowadzona w dniu 18 września 2012 r. kontrola PLW w Wysokiem Mazowieckiem potwierdziła spełnienie wszystkich wymagań weterynaryjnych dotyczących funkcjonowania schroniska.

[Dowód: akta kontroli str. 48-71]

1.3. Przed 2012 r. Stowarzyszenie TEMPL nie świadczyło gminom usług z zakresu odławiania i opieki nad zwierzętami. W 2012 r. Stowarzyszenie TEMPL wykonywało takie usługi w 13 gminach, z tego:

- z 10 gminami zawarło pisemne umowy – w tym z gminą Latowicz (położoną w województwie mazowieckim, w odległości 213 km od Wasilkowa),
- na rzecz 3 gmin (gminy Wysokie Mazowieckie, Kleszczele i Stawiski) Stowarzyszenie wykonywało usługi bez pisemnej umowy, na podstawie zleceń.

W zawartych umowach wskazane zostały schroniska, do których będą trafiały odłowione zwierzęta. I tak:

- w 6 umowach wskazano: „Schronisko dla zwierząt Stowarzyszenia TEMPL”, przy czym tylko w 1 przypadku (umowa z gminą Latowicz, zawarta 1 sierpnia 2012 r.) w chwili zawierania umowy Stowarzyszenie TEMPL prowadziło faktycznie istniejące i objęte nadzorem weterynaryjnym schronisko (w Sokołach). W pozostałych 5 przypadkach (gminy Nurzec-Stacja, Perlejewo, Grodzisk, Hajnówka i Drohiczyń) w chwili zawierania umów, tj. pomiędzy 10 lutego a 7 maja 2012 r., Stowarzyszenie TEMPL nie prowadziło schroniska objętego nadzorem weterynaryjnym. Zgodnie z art. 5 ust.1 pkt 2 i ust. 9 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt⁴ prowadzenie schronisk dla zwierząt jest działalnością nadzorowaną przez Inspekcję Weterynaryjną i dozwolone jest po uprzednim zgłoszeniu, w formie pisemnej, zamiaru jej prowadzenia powiatowemu lekarzowi weterynarii właściwemu ze względu na przewidywane miejsce jej prowadzenia, nadaniu numeru rejestracyjnego i wpisaniu do rejestru,
- w 1 przypadku (umowa z gminą Milejczyce zawarta 15 marca 2012 r.) wskazano: „Schronisko dla zwierząt Stowarzyszenia TEMPL adres: Sieruciowce 479/1; 16-205 Nowy Dwór”, które nie rozpoczęło działalności i wobec którego decyzją z 19 października 2011 r. PLW w Sokółce orzekł zakaz prowadzenia działalności,
- w 3 przypadkach (umowy z gminami: Siemiatycze z 3 lutego 2012 r., Ciechanowiec i Klukowo z 14 lutego 2012 r.) wskazano: „Schronisko Dla Zwierząt firmy KALA F.W.-Karol Kulesza” i „Schronisko Dla Zwierząt Stowarzyszenia TEMPL”, podczas gdy w tym czasie żaden z tych podmiotów nie prowadził schroniska w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie zdrowia zwierząt.

Pełnomocnik Stowarzyszenia TEMPL Marek Kulesza wyjaśnił, że: „Definicja schroniska nie jest jednoznaczna. W kraju funkcjonuje wiele miejsc przetrzymywania psów, które nie są schroniskiem. Zawierając umowy z gminami wskazywaliśmy, że zwierzęta trafiają do schroniska, jednak jednocześnie wyraźnie stwierdzaliśmy, że istotą zawartej umowy jest sprawowanie opieki nad zwierzętami w imieniu gminy. Stowarzyszenie posiadało miejsca, w których zapewniona by była taka opieka, np. w Wasilkowie przy ul. Gajnej 36, Sieruciowcach – gospodarstwo prywatne pana Z.B., Radziłów, gdzie przez kilka miesięcy funkcjonowało schronisko oraz szereg miejsc zapewnianych przez członków Stowarzyszenia TEMPL. Ponadto w tym okresie praktycznie była już załatwiona sprawa z lokalizacją schroniska w Sokołach. Wprawdzie ostateczna decyzja PIW w Wysokiem Mazowieckiem pochodzi z 19 lipca 2012 r., ale była to sprawa formalna. Schronisko zaczęło funkcjonować od połowy marca.”

[Dowód: akta kontroli str. 72-101, 102-105]

⁴ Dz. U. z 2008 r. Nr 213, poz. 1342 ze zm., zwana dalej „ustawą o ochronie zdrowia zwierząt”.

Z informacji uzyskanych z gmin: Perlejewo, Grodzisk, Nurzec-Stacja, Hajnówka i Klukowo wynika, że składając (w okresie od 10 lutego do 6 marca 2012 r.) oferty zawarcia umów na 2012 r. Stowarzyszenie TEMPL przedstawiło gminom decyzję Powiatowego Lekarza Weterynarii w Sokółce z 28 lipca 2010 r. o objęciu schroniska w Sieruciowcach nadzorem weterynaryjnym i nadaniu weterynaryjnego numeru identyfikacyjnego, nie informując jednocześnie, że decyzją Powiatowego Lekarza Weterynarii w Sokółce z 19 października 2011 r. schronisko to zostało wykreślone z rejestru podmiotów nadzorowanych oraz zakazano jego działalności.

Gmina Siemiatycze natomiast w dniu 19 marca 2012 r. (tj. po podpisaniu 3 lutego 2012 r. umowy ze Stowarzyszeniem TEMPL) otrzymała oświadczenie Komendanta Straży dla Zwierząt Stowarzyszenia TEMPL Marka Kuleszy, że Stowarzyszenie „*Posiada uprawnienia do wykonywania określonych działalności lub czynności, jeżeli ustawy nakładają obowiązek posiadania takich uprawnień*” oraz zezwolenie wójta gminy Radziłów na prowadzenie schroniska w Radziłowie i zezwolenie wójta gminy Nowy Dwór na prowadzenie schroniska w Sieruciowcach. Gmina nie otrzymała żadnych dokumentów potwierdzających objęcie schronisk wykorzystywanych przez Stowarzyszenie TEMPL wymaganym nadzorem weterynaryjnym.

Pełnomocnik Stowarzyszenia TEMPL wyjaśnił, że: „*Nie pamiętam jakie dokumenty przedstawiałem dla tych wszystkich gmin. Być może nie przesłałem tam wszystkich dokumentów. Tak naprawdę gminy nie były zainteresowane formalnościami, chciały tylko jak najszybciej załatwić sprawę bezpańskich psów. Gminy nie wymagały żadnych dokumentów – wszystkie dokumenty wysyłałem z własnej inicjatywy. Dopiero w tym roku gminy zaczęły wysyłać zapytanie o oferty i precyzują w nich swoje wymagania. Ponadto podtrzymuje wyjaśnienia złożone w punkcie wcześniejszym – Stowarzyszenie kierowało się przede wszystkim dobrem zwierząt.*”

Stowarzyszenie TEMPL nie posiadało zezwoleń wójtów na prowadzenie działalności w zakresie ochrony przed bezdomnymi zwierzętami w żadnej z gmin (Ciechanowiec, Drohiczyn, Grodzisk, Hajnówka, Kleszczele, Klukowo, Milejczyce, Nurzec-Stacja, Perlejewo, Siemiatycze, Stawiski, Wysokie Mazowieckie, Łatowicz) z którymi miało podpisane umowy lub dokonywało odłowień na zlecenie. Obowiązek uzyskania takich zezwoleń wynika z art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach⁵.

Z wyjaśnień pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Marka Kuleszy wynika, że w gminach, które obsługiwało Stowarzyszenie TEMPL nie zostały określone wymagania, jakie powinien spełniać przedsiębiorca ubiegający się o uzyskanie zezwolenia. Ponadto gminy nie żądały od Stowarzyszenia TEMPL występowania o udzielenie takiego zezwolenia.

[Dowód: akta kontroli str. 102-105, 106-170, 171, 172]

W zawartych umowach Stowarzyszenie TEMPL zobowiązało się do wylapywania bezpańskich zwierząt i ich transportu do schroniska. W stosunku do zwierząt, co do których ustalenie właścicieli nie było możliwe, uruchamiana miała być procedura adopcyjna. Gminom zagwarantowano możliwość kontrolowania działalności Stowarzyszenia co do prawidłowości wykonania przedmiotu umowy.

Wszystkie zawarte z gminami umowy nie zawierały obligatoryjnych elementów wskazanych w § 5 ust. 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 1998 r. w sprawie zasad i warunków wylapywania bezdomnych zwierząt⁶, a mianowicie:

- nie wskazano urządzeń i środków, przy których pomocy zwierzęta będą wylapywane,
- nie określono środków do przewozu zwierząt,
- nie zawarto zapewnienia o udzieleniu, w razie potrzeby, pomocy lekarsko-weterynaryjnej,
- nie wskazano miejsca przetrzymywania wylapanych zwierząt przed przewiezieniem do schroniska.

⁵ Dz. U. z 2005 r. Nr 236, poz. 2008 ze zm.

⁶ Dz. U. Nr 116, poz. 753.

Z wyjaśnień pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Marka Kuleszy wynika, że przy zawieraniu umów z gminami informowano jakim sprzętem i personelem dysponuje Stowarzyszenie. Ponadto umowy były opiniowane przez radców prawnych gmin i do żadnej z nich „/.../ nie wniesiono zastrzeżeń i nie zwrócono nam uwagi, że nie spełniają wszystkich wymagań.”

[Dowód: akta kontroli str. 72-100, 102-105]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

- brak wymaganych art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy o czystości i porządku w gminach zezwoleń na prowadzenia działalności przez Stowarzyszenie TEMPL w zakresie wyłapywania bezdomnych zwierząt na terenie gmin, z którymi Stowarzyszenie TEMPL miało podpisane umowy (10 gmin) lub dokonywało odłowień na zlecenie (3 gminy).
- wskazanie w 9 umowach (zawartych z gminami pomiędzy 3 lutego a 7 maja 2012 r.) „Schroniska dla zwierząt Stowarzyszenia TEMPL” lub „Schroniska Dla Zwierząt firmy KALA F.W. – Karol Kulesza”, jako miejsca, gdzie trafią odłowione zwierzęta, podczas gdy podmioty te w tym czasie nie prowadziły schroniska w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie zdrowia zwierząt,
- złożenie w okresie od 10 lutego do 6 marca 2012 r. w urzędach gmin: Hajnówka, Perlejewo, Nurzec-Stacja, Grodzisk, Klukowo i Siemiatycze dokumentów, z których wynikało, że Stowarzyszenie TEMPL prowadzi schronisko lub posiada zapewnione miejsce w schronisku prowadzonym przez współpracujący ze Stowarzyszeniem TEMPL podmiot (firmę KALA), podczas gdy w tym czasie Stowarzyszenie TEMPL, ani firma KALA nie prowadziły schroniska w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie zdrowia zwierząt,
- umowy na wyłapywanie bezpańskich zwierząt nie zawierały obligatoryjnych elementów wskazanych w § 5 ust. 2 rozporządzenia w sprawie zasad i warunków wyłapywania bezdomnych zwierząt⁷,

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia działalność w badanym zakresie.

2. Stan techniczny i sanitarny schroniska oraz zapewnienie właściwych warunków bytowania zwierząt

Opis stanu
faktycznego

2.1. Stan techniczny i sanitarny schroniska w Sokolach

Oględziny terenu i obiektów schroniska w Sokolach przeprowadzone 3 grudnia 2012 r. – przy udziale specjalisty, biegłego sądowego z zakresu weterynarii - wykazały, że schronisko zorganizowano zgodnie z wymaganiami określonymi w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 czerwca 2004 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzonych schronisk dla zwierząt⁸. I tak:

- teren schroniska był utwardzony i ogrodzony w sposób zapobiegający przedostawaniu się psów na zewnątrz (§ 1 ust. 2 rozporządzenia),
- wyodrębniono pomieszczenia przeznaczone do: wykonywania zabiegów leczniczych, izolowania zwierząt chorych, utrzymywania zwierząt zdrowych, w tym osobne dla samców, samic, samic z oseskami, młodych oddzielonych od matek, przechowywania produktów leczniczych oraz środków dezynfekcyjnych, przechowywania karmy, wykonywania kwarantanny (które zapewniało odizolowanie od innych zwierząt), wydawania zwierząt ze schroniska oraz separacji zwierząt agresywnych (§ 2 rozporządzenia),

⁷ Dz. U. Nr 116, poz. 753.

⁸ Dz. U. Nr 158, poz. 1657, zwanym dalej „rozporządzeniem w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzonych schronisk dla zwierząt”.

- schronisko było wyposażone w chłodnię do czasowego przetrzymywania zwłok zwierząt (§ 3 rozporządzenia),
- wykonane z drewna i zadaszone kojce uniemożliwiały wzajemny kontakt zwierząt oraz ucieczkę (§ 4 ust. 1 i 2 rozporządzenia).

Zdaniem specjalisty biorącego udział w oględzinach, drewno, z którego wykonane były kojce, nie było dobrym materiałem do zdezynfekowania, ale jednocześnie najlepszym ze względu na zdrowie przebywających zwierząt.

[Dowód: akta kontroli str. 173-182]

2.2. Warunki bytowania zwierząt w schronisku

Zwierzętom przebywającym w schronisku zapewniono właściwe warunki bytowania. Psy miały dostęp do wybiegów i zapewnioną swobodę poruszania się. Psy z kójców, które nie miały wybiegów były okresowo wypuszczane na teren posesji. Boksy zapewniały ochronę przed zimnem, upałami i opadami atmosferycznymi, dostęp do światła dziennego i pozwalały na realizację zachowań właściwych dla gatunku. Ściółka w kójcach oraz legowiska były suche i czyste. Psy miały stały dostęp do wody (w kójcach stały pojemniki z wodą) i nie wyglądały na niedożywione, co świadczyło o zapewnieniu odpowiedniej ilości pożywienia. Zwierzęta były karmione głównie suchą karmą, którą otrzymywały rano i po południu. W czasie oględzin w schronisku przebywało 28 psów. Uczestniczący w oględzinach specjalista stwierdził, że: *„Z wyglądu i zachowania zwierząt można wnioskować, że psy są traktowane w sposób humanitarny, nie są straszone, drażnione, ranione lub okaleczane, czy też bite. Nie ma też śladów używania uprzęży, pęt, stelaży lub innych urządzeń zmuszających zwierzę do przebywania w nienaturalnej pozycji. Żadne ze zwierząt nie było utrzymywane na uwięzi. Zwierzęta są utrzymywane w dobrych warunkach i czystości.”*

W schronisku było zatrudnionych 4 pracowników:

- kierownik schroniska – pełnomocnik Stowarzyszenia TEMPL,
- 2 opiekunów zwierząt zapewniających im całodobową opiekę – z których jeden był pracownikiem zatrudnionym na podstawie zlecenia, a drugi wolontariuszem mieszkającym w budynku przy schronisku,
- kierowca-konserwator, uczestniczący również w wylapywaniu zwierząt – zatrudniony na podstawie umowy zlecenia.

Z wystawionych rachunków wynika, że zabiegi kastracji i sterylizacji były wykonywane w Gabinetie Weterynaryjnym „Biały Kiel” w Wasilkowie. W schronisku nie prowadzono dokumentacji, na podstawie której można by było określić liczbę zwierząt poddanych kastracji i sterylizacji. Pełnomocnik Stowarzyszenia TEMPL Marek Kulesza wyjaśnił, że: *„Kastracją i sterylizacją zwierząt nie były obejmowane wszystkie zwierzęta. Zależało to od wieku psa, jego stanu zdrowia. O przeprowadzeniu zabiegu decydował lekarz weterynarii. Do nas w większości trafiają psy chore, wymagające opieki lub w nieodpowiednim wieku, które nie nadają się do przeprowadzenia takiej operacji. Jest to około 80% wszystkich zwierząt. Sterylizacji poddano około 10% wszystkich zwierząt trafiających do schroniska. Taki odsetek jest wynikiem przyjętego systemu adopcji – część psów jest przekazywana bezpośrednio do adopcji i do domów tymczasowych oraz uzależnione to jest od stanu finansów – gminy nie łożą dodatkowo na przeprowadzenie takich zabiegów. Nie interesują się też losom zwierząt”.*

[Dowód: akta kontroli str. 102-105, 173-182, 183-190]

2.3. Opieka weterynaryjna

Opiekę weterynaryjną nad zwierzętami przebywającymi w schronisku sprawowało dwóch lekarzy weterynarii, z którymi Stowarzyszenie TEMPL posiadało podpisane umowy. Zgodnie z umowami z 30 czerwca 2012 r. (Gabinet Weterynaryjny „Biały Kiel”) i z 8 sierpnia 2012 r. (Lecznica Zwierząt – Roman Niesterczuk w Wasilkowie) zakres usług weterynaryjnych obejmował: kontrolę stanu zdrowia, profilaktykę i leczenie, zwalczanie pasożytów wewnętrznych i zewnętrznych, sterylizację i eutanazję, przeprowadzaną tylko w przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia zwierzęcia.

Ocena stanu zdrowia zwierząt w schronisku była przeprowadzana 2 razy w miesiącu przez lekarza z Lecznicy Zwierząt w Wasilkowie. Opieka obejmowała badanie zwierząt, szczepienie ich oraz odrobaczanie. Dane o wykonanych zabiegach i szczepieniach odnotowywane były w książeczkach zdrowia psów lub wystawianych przez lekarza weterynarii zaświadczeniach.

Z wyjaśnień pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Marka Kuleszy wynika, że informacje o wykonanych zabiegach były także ewidencjonowane i przechowywane przez lekarza weterynarii z Lecznicy Zwierząt w Wasilkowie, a w przypadkach wymagających porady specjalisty zwierzęta były dowożone do gabinetu „Biały Kiel”, lub też, jeżeli stan zdrowia psa wymagał natychmiastowej konsultacji lekarskiej, zwierzęta są dowożone do najszybciej dostępnego gabinetu specjalistycznego.

Uśmiercanie zwierząt oraz usypianie ślepych miotów było wykonywane przez lekarzy weterynarii. Informacje o liczbie eutanazji nie były w schronisku ewidencjonowane. Z wyjaśnień złożonych przez pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Marka Kuleszę oraz załączników do faktur za usługi weterynaryjne wynika, że wystąpiły trzy przypadki konieczności uśmiercenia zwierząt ciężko chorych lub z poważnymi urazami po potrąceniu przez samochód oraz jeden przypadek uśpienia ślepego miotu.

W schronisku wystąpił jeden przypadek zgonu psa, co zostało udokumentowane wpisem w karcie ewidencyjnej zwierzęcia z załączonym zaświadczeniem lekarsko-weterynaryjnym, w którym przedstawiono przyczynę padnięcia zwierzęcia.

Pełnomocnik Stowarzyszenia TEMPL Marek Kulesza wyjaśnił, że oprócz zgonu naturalnego w schronisku wystąpiło też w 2012 r. około 30 przypadków zgonów psów, które jeszcze nie trafiły do schroniska, np. w transporcie, w domach tymczasowych lub miejscach pobytu w Wasilkowie lub Sieruciowcach. W takich przypadkach nie był wystawiany dokument zgonu psa, tylko Stowarzyszenie przekazywało zwłoki do utylizacji.

[Dowód: akta kontroli str. 185-210]

Odbiorem i utylizacją padłych zwierząt na podstawie zawartej ze Stowarzyszeniem TEMPL umowy zajmowała się firma EKO-STOK z Rutek. Poprzez Stowarzyszenie TEMPL utylizowane były także padłe zwierzęta, które z gmin odbierały współpracujące ze Stowarzyszeniem firmy „Gajne Łąki” oraz „KALA”. Z 15 dokumentów odbioru padłych zwierząt wystawionych przez firmę EKO-STOK w okresie od 1 stycznia do 22 października 2012 r. wynika, że odebrano łącznie 47 padłych zwierząt (w tym uśpionych ślepych miotów i poddanych eutanazji). Łącznie padło lub zostało uśpionych 29% zwierząt, z łącznie 160 odebranych z gmin w tym okresie przez Stowarzyszenie TEMPL (132 sztuki), firmę „Gajne Łąki” (19 sztuk) i firmę KALA (9 sztuk).

[Dowód: akta kontroli str. 172, 211- 244]

W książce kontroli weterynaryjnej schroniska odnotowano 3 kontrole przeprowadzone przez Powiatowego Lekarza Weterynarii w Wysokiem Mazowieckiem. Podczas pierwszej kontroli przeprowadzonej 1 sierpnia 2012 r., wobec stwierdzenia nieprzygotowania schroniska do prowadzenia działalności zalecono usunięcie z terenu obiektu wszystkich przebywających tam zwierząt będących własnością Marka Kuleszy oraz ich zaszczepienie przeciwko wściekliźnie. Podczas ponownej kontroli przeprowadzonej 30 sierpnia 2012 r. stwierdzono, że większość zaleceń została wykonana. Nie zrealizowano zaleceń dotyczących właściwego funkcjonowania chłodni do przechowywania zwłok oraz wykonania litej posadzki w niektórych kojcach. Ponadto stwierdzono, że niektóre psy trafiające do schroniska nie są szczepione oraz brakuje dokumentacji potwierdzającej nabycie suchej karmy. Zalecono usunięcie stwierdzonych uchybień do 14 września 2012 r. Podczas kontroli przeprowadzonej 18 września 2012 r. potwierdzono realizację wszystkich zaleceń oraz nie stwierdzono wystąpienia innych uchybień. Według uczestniczącego w oględzinach schroniska lekarza weterynarii – biegłego sądowego z zakresu weterynarii, książka kontroli weterynaryjnej była prowadzona prawidłowo.

[Dowód: akta kontroli str. 63-71, 174-182]

2.4. Adopcje

W schronisku nie określono reguł adopcji zwierząt. Do sierpnia 2012 r. nie była też prowadzona usystematyzowana dokumentacja dotycząca adopcji, pozwalająca na identyfikację wszystkich odłowionych zwierząt oraz ustalenie ich dalszych losów. Pełnomocnik Stowarzyszenia TEMPL Marek Kulesza wyjaśnił, że: „Adopcję dokumentuje się na specjalnym druku. Są w nim wyszczególnione: miejsce pochodzenia psa, wygląd, wiek, maść, okres kwarantanny, zabiegi i szczepienia i dane adoptującego. Podpisanie umowy jest uzależnione od dokonanych obserwacji adoptującego, której dokonuję osobiście. Czasem sam sprawdzam miejsce do którego ma trafić pies. Sprawdzamy również jaki jest los psa po dokonaniu adopcji. Było również kilka przypadków odmowy przekazania psów do adopcji – np. pseudohodowcom, osobom niedającym rękami dobrej opieki. Od sierpnia 2012 r. jest prowadzony rejestr psów w schronisku, gdzie zamieszczane są m.in. informacje do kogo trafił pies. Wcześniej dane takie były zawarte tylko w umowach adopcyjnych. Umowy te są nieuporządkowane (nie było takiej potrzeby) i są przechowywane w Sokolach i w Wasilkowie. Nikt do tej pory nie wymagał usystematyzowania takich umów. Wszystkie dokonane adopcje mogę udowodnić, ale wymaga to czasu, gdyż musiałbym zlokalizować dokumenty z konkretnych adopcji”. Pełnomocnik Stowarzyszenia przedstawił raporty z przekazania zwierząt i umowy adopcyjne oraz podał, że odłowione przez Stowarzyszenie TEMPL psy trafiały do domów tymczasowych w Wasilkowie i Sieruciowcach oraz do członków Stowarzyszenia TEMPL, skąd były adoptowane. Od marca 2012 r. większość zwierząt trafiała do schroniska w Sokolach. Według wyjaśnień pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Pana Marka Kuleszy w przypadku zwierząt odłowionych przez współpracujące ze Stowarzyszeniem firmę „Gajne Łąki” lub „KALĘ” przebieg adopcji wyglądał następująco:

- a) pies, który nie znalazł od razu osoby chętnej do adopcji, był adoptowany od firmy odławiającej przez członka Stowarzyszenia TEMPL o czym, oprócz umów adopcyjnych świadczy protokół kontroli weterynaryjnej przeprowadzonej 30 sierpnia 2012 r. w schronisku w Sokolach, gdzie przebywały 24 psy będące według oświadczenia pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Pana Marka Kuleszy jego własnością oraz wyniki analizy 30 losowo wybranych umów adopcyjnych oraz protokołów przyjęcia bezpańskiego zwierzęcia z 2012 roku, w których podano informacje o osobach adoptujących – z dokumentów tych wynika, że w 7 przypadkach adopcji dokonał Marek Kulesza;
- b) członek Stowarzyszenia odpowiadał za dalsze losy tego psa do czasu znalezienia mu nowego właściciela, a Stowarzyszenie dostarczało karmę i opłacało ewentualne zabiegi weterynaryjne;
- c) jeśli pies znalazł nowego właściciela, to umowa adopcji lub notatka z danymi nowego właściciela była przekazywana do Stowarzyszenia TEMPL.

Zagadnienie adopcji w Stowarzyszeniu TEMPL było także analizowane w opinii lekarsko-weterynaryjnej sporządzonej w dniu 8 listopada 2012 r. przez biegłego sądowego z zakresu weterynarii na zlecenie Prokuratury Rejonowej w Białymstoku. Biegły w opinii stwierdził, że psy po odłowieniu były od razu adoptowane przez członków rodziny pełnomocnika Stowarzyszenia oraz członków Stowarzyszenia TEMPL, a osoby te przekazywały psy następnym osobom, co było potwierdzane wpisami w umowach adopcyjnych. Nie prowadzono jednocześnie żadnego wykazu zwierząt umożliwiającego identyfikację odłowionych i adoptowanych zwierząt oraz możliwość weryfikacji ich dalszego losu.

Z danych przekazanych przez pełnomocnika Stowarzyszenia wynika, że od chwili faktycznego rozpoczęcia działalności, tj. od 26 marca 2012 r., w schronisku w Sokolach przebywało 58 psów, z czego 40 zostało adoptowanych.

W umowach adopcyjnych podawano: dane nowego właściciela psa, jego płeć, maść, wiek, stan zdrowia (określany bez szczegółów jako „dobry”), gminę na terenie której psa odłowiono oraz wyprawkę (smycz). W umowie zawarte też było zobowiązanie adoptującego do zapewnienia właściwej opieki nad adoptowanym zwierzęciem oraz oświadczenie o świadomości odpowiedzialności karnej w przypadku złego traktowania zwierzęcia.

Dostęp wolontariuszy i osób trzecich do schroniska nie był ograniczany. Schronisko było otwarte do ostatniego karmienia psów. Z wyjaśnień pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Pana Marka Kuleszy wynika, że po południowym karmieniu psów schronisko było zamykane w celu niestresowania zwierząt.

[Dowód: akta kontroli str. 63-65, 102-105, 213-218, 245-290]

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie stan techniczny i sanitarny schroniska, warunki bytowania zwierząt oraz opiekę weterynaryjną zapewnioną zwierzętom w objętym nadzorem weterynaryjnym schronisku w Sokolach.

3. Dokumentacja dotycząca przyjmowania zwierząt do schroniska, zabiegów pielęgnacyjnych i weterynaryjnych, eutanazji i adopcji.

Opis stanu faktycznego

Przed sierpniem 2012 r. Stowarzyszenie TEMPL nie prowadziło żadnej ewidencji odłowionych zwierząt. Dowodem przyjęcia psów przez Stowarzyszenie były protokoły odbioru zwierząt z gmin oraz wystawione faktury, a także protokoły przyjęcia psów od osób prywatnych. Z wyjaśnień pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL Pana Marka Kuleszy wynika, że nie wie dokładnie ile zwierząt zostało wylapanych od rozpoczęcia działalności przez Stowarzyszenie TEMPL, firmę KALA oraz firmę „Gajne Łąki”⁹ – „nie robiliśmy takich zestawień /.../. Łącznie przypuszczam, że Stowarzyszenie zaopiekowało się około 450 psami – średnio około 150 psów rocznie.” „Dane nie były gromadzone w żadnym rejestrze. Nie uporządkowywałem ich, były one przechowywane luzem razem z innymi dokumentami. Sporządzone dokumenty, w zależności od miejsca gdzie akurat przebywałem, były gromadzone w Wasilkowie lub w Sokolach.”

Na podstawie faktur opłaconych przez gminy ustalono, że od początku stycznia do końca lipca 2012 r. Stowarzyszenie TEMPL odловиło 84 psy, które nie zostały ujęte w żadnej ewidencji, co uniemożliwia zweryfikowanie ich dalszych losów.

[Dowód: akta kontroli str. 102-105, 203-337]

Począwszy od 7 sierpnia 2012 r. w schronisku w Sokolach był prowadzony wykaz zwierząt w nim przebywających, wymagany § 6 ust. 1 rozporządzenia w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt. Rejestr prowadzony był w formie kart informacyjnych, do których dołączano indywidualną dokumentację zwierząt (np. raporty z przekazania zwierzęcia, zaświadczenia o szczepieniu lub inne). W kartach ujmowano informacje wyszczególnione w § 6 ust. 2 cytowanego rozporządzenia, tj. opis zwierzęcia, dane przekazującego zwierzę do schroniska, informacje dotyczące przeprowadzonej kwarantanny, szczepień i zabiegów weterynaryjnych, datę adopcji i dane adoptującego, ewentualnie datę i przyczynę śmierci.

W wykazie – według stanu na 3 grudnia 2012 r. – dokonano 37 wpisów. Zdaniem specjalisty z zakresu weterynarii uczestniczącego w oględzinach schroniska dane wykazywane w rejestrze umożliwiają w sposób ograniczony identyfikację zwierząt – podawana jest: maść, rodzaj włosa, płeć i przybliżony wiek, brak jest jednak podania cech charakterystycznych zwierzęcia (np. podobieństwo do rasy bądź opisu trwałych śladów po obrażeniach). W większości przypadków nie sporządzano dokumentacji fotograficznej zwierząt. W schronisku nie wprowadzono też żadnych metod fizycznego oznakowania psów.

[Dowód: akta kontroli str. 174-182, 206-210, 291, 292]

⁹ Od powstania w 2010 r. Stowarzyszenie TEMPL przyjmowało od firm KALA i „Gajne Łąki” bezdomne zwierzęta odłowione w gminach.

Ustalono
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

- nieprowadzenie przed 7 sierpnia 2012 r. wykazu zwierząt przebywających w schronisku, do czego zobowiązywał § 6 ust. 1 rozporządzenia w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia schronisk dla zwierząt.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie działalność w kontrolowanym obszarze.

4. Wykorzystanie środków z budżetów gmin przeznaczonych na sfinansowanie działalności związanej z zapewnieniem opieki nad bezdomnymi zwierzętami.

Opis stanu
faktycznego

Przed 2012 r. Stowarzyszenie TEMPL nie zawierało umów z gminami na odławianie i zapewnienie opieki bezdomnym zwierzętom.

Do 31 października 2012 r. na podstawie 9 zawartych umów (umowa z gminą Latowicz nie była realizowana) i wykonanych zleceń gminy za odłowienie i zapewnienie opieki 132 zwierzętom zapłaciły Stowarzyszeniu 191.025 zł, w tym 47.601 zł z tytułu miesięcznej opłaty stałej i 143.424 zł z tytułu odebrania i zapewnienia opieki bezdomnym zwierzętom.

Od 1 stycznia 2012 r. do 19 lipca 2012 r., tj. do dnia uzyskania decyzji o objęciu schroniska nadzorem weterynaryjnym, gminy, z którymi Stowarzyszenie TEMPL zawarło umowy lub w których odławiały zwierzęta, zapłaciły Stowarzyszeniu łącznie 127.643 zł, w tym 28.413 zł z tytułu opłaty stałej miesięcznej, 523 zł z tytułu kosztów transportu i 98.707 zł z tytułu odebrania i zapewnienia w schronisku opieki 94 bezpiecznym zwierzętom, pomimo iż Stowarzyszenie TEMPL nie prowadziło w tym okresie schroniska objętego nadzorem weterynaryjnym. Naruszało to dyspozycję art. 11 ust. 3 ustawy o ochronie zwierząt, zabraniająca odławiania bezdomnych zwierząt bez zapewnienia im miejsca w schronisku. Stowarzyszenie TEMPL dokonywało odłowień na terenie gmin: Siemiatycze, Ciechanowiec, Stawiski, Klukowo, Nurzec, Perlejewo, Kleszczele, Hajnówka, Drohiczyń, Grodzisk i Wysokie Mazowieckie.

W okresie od 19 lipca 2012 r. (data uzyskania decyzji o objęciu schroniska w Sokolach nadzorem weterynaryjnym) do 31 października 2012 r. Stowarzyszenie zrealizowało przychody z tytułu umów zawartych z gminami w wysokości 63.382 zł (w tym 19.188 zł z tytułu opłaty stałej, 1.372 z tytułu kosztów transportu oraz 42.821 zł z tytułu odebrania zwierząt).

W 9 z 10 zawartych w 2012 r. umów odpłatność została ustalona w formie opłaty stałej miesięcznej wynoszącej od 400 zł (gmina Nurzec-Stacja) do 1.400 zł netto (gmina Hajnówka) oraz opłaty za odebranie zwierzęcia wynoszącej od 500 zł (gmina Nurzec-Stacja) do 1.000 zł netto (gmina Hajnówka). W jednym przypadku (gmina Latowicz) ustalono odpłatność w wysokości 1845 zł brutto za przyjęcie do schroniska i bezterminowe utrzymanie bezdomnego zwierzęcia.

Pełnomocnik Stowarzyszenia TEMPL wyjaśnił, że stawki ustalano z każdą gminą indywidualnie, a wysokość opłaty była zależna od wielkości gminy i szacunkowej liczby zleceń.

[Dowód: akta kontroli str. 72-100, 102-105, 293-429]

Z wyjaśnień pełnomocnika Stowarzyszenia TEMPL wynika, że przed zawarciem umów z gminami na zapewnienie opieki bezdomnym zwierzętom była przeprowadzana kalkulacja kosztów takiej opieki. W kalkulacji uwzględniano przede wszystkim koszty weterynaryjne oraz koszty żywienia. Pan Marek Kulesza wyjaśnił, że pozyskane środki z gmin zabezpieczały potrzeby schroniska. „Sytuacja polepszała się, gdy mieliśmy zlecenia odłowienia zwierząt, w przypadku ich braku, gdy otrzymywaliśmy tylko opłatę stałą,

środków wystarczało „na styk”. Zdarzały się sytuacje, że trzeba było dołożyć z prywatnych środków.”

Prowadzeniem ewidencji finansowej funkcjonującego od 19 lipca 2012 r. schroniska oraz rozliczeniem przychodów i ponoszonych kosztów oraz innymi rozliczeniami zajmowało się Biuro Rachunkowe „Bingo” z Białegostoku.

W okresie objętym kontrolą Stowarzyszenie TEMPL nie było kontrolowane w zakresie wykorzystania środków finansowych przez instytucje państwowe, ani przez gminy, z którymi posiadało zawarte umowy.

[Dowód: akta kontroli str. 102-105, 172, 293-429]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowości polegające na realizacji w okresie od 1 stycznia do 31 października 2012 r. umów i zleceń na wylapywanie i zapewnienie opieki bezdomnym zwierzętom w warunkach braku zezwoleń wójtów gmin na wylapywanie zwierząt wymaganych art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy o czystości i porządku w gminach, a ponadto do dnia 19 lipca 2012 r. także bez zapewnienia wylapanym zwierzętom miejsca w schroniskach objętych nadzorem weterynaryjnym do czego zobowiązywał art. 11 ust. 3 ustawy o ochronie zwierząt. Z tytułu realizacji tych umów i zleceń obciążono gminy należnością w wysokości 191.025 zł.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie wykorzystanie środków pochodzących z budżetów gmin na działalność związaną z zapewnieniem opieki bezdomnym zwierzętom prowadzoną bez wymaganych zezwoleń oraz w sytuacji niezagwarantowania odłowionym zwierzętom miejsc w schroniskach objętych nadzorem weterynaryjnym.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁰, wnosi o:

- 1) Uzyskanie zezwoleń wójtów właściwych gmin na prowadzenie działalności w zakresie wylapywania bezdomnych zwierząt.
- 2) Dokonywanie odłowień bezdomnych zwierząt wyłącznie po zapewnieniu im miejsca w schronisku objętym nadzorem weterynaryjnym.
- 3) Uwzględnianie w umowach na zapewnienie opieki nad zwierzętami bezdomnymi wszystkich elementów wymaganych przepisem § 5 ust. 2 rozporządzenia w sprawie zasad i warunków wylapywania bezdomnych zwierząt.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 30 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

¹⁰ Dz. U. z 2012 r., poz. 82.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, dnia 18 stycznia 2013 r.

Kontrolerzy:
Tomasz Suchowierski
Główny specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

Piotr Żukowski
Specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

DYREKTOR DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli
z up. WICEDYREKTOR
Agata Ciupa

.....
podpis